

ZIRI-BERTSO ETA ESKE-KOPLA ARGITARAGABEAK (1770, 1827)

Patri URKIZU
UNED

Nire oroitzapenetan beti txoko kuttun bat izanen duen

Juan Mari Lekuonari

Maiz pentsatu izan ohi dut gure literatura aski urria izanik eta ez oso maila gorakoa, batek baino gehiagok azpimarratu ohi duen bezala, bere urri-tasunean, -XX. mendeko hirugarrenen herenaz geroztik ugariago bilakatu den arren-, eta bere maila apalean baduela altxor ederrik eta mende iraganez sorpresa onik aurki dezakegula oraindik, agian baldin eta liburutegi publiko eta pribatuak ongi arakatu eta aztertuko bagenitu.

Susmo eta itxaropen honen baieztatze pozgarrizat jo ditzakegu, adibidez, Borja Aginagaldek ediren dituen bai Joan Perez de Lazarragaren eskuzkribua¹ bere eleberri eta poemekin baieta Joakin Alzibarren² *Sukaldeko Disparatiak* bezala deitu dudan eta 1772an jokatu zen antzerkitxoa. Neroni ere ahalegindu izan naiz eskuzkribu zaharren eta argitaragabeen plazaratze ahalegin horretan, bai direla poesia, bai teatro, bai saio jenerokoak³, euskal literaturaren altxorra aberastu nahiz.

Oraingo honetan beste bi poema argitaragabe nahi ditut aurkeztu.

¹ Patri Urkizu (ed.), *Joan Perez de Lazarraga, Dianeaz & Koplak, Madrid 1567*. Erein, Donostia 2004.

² Borja Aginagalde et al., *Joaquín de Alcibar- Jauregui eta Acharan (1746-1810) eta Grand Tourra (1772)... Egan*, Donostia 2007.³ www.blogari.net/patriurkizu

Bata (A), Bergarako Udaletxeko artxiboan aurkitu dudana eta XVIII. mendekoa dena, 1770ekoa hain zuen. Eta bestea (B), poeta, eleberrigile eta itzultzaile aparta den Joxagus Arrietak opariturik dotrina eskuzkribu baten bukaeran aurkitzen diren eske-koplak. Hauek, 1827.urtean idatziak ziurren, baina tradizio zahar baten oroitarazleak.

Has gaitezen, bada, transkripzioekin, zein gaurko grafiaz ipini ditudan faksimilea eranskinean emango baititut, eta komentarioekin.

A⁴

ATENTZIOZ, JENTIA, ADITU EZAZU

*Atentzioz, jentia, aditu ezazu,
Corpus Christi gabian gazeta dute paratu,
Ura paraturikan gabian amaiketan
Bota diote kulpa kojuari bizkarrian.
Bigaramon goizian apaiz bat pasatu,
Galdetzen zioela zer zuen kontatu,
Ikusi zubenian bere prinzipia
Ez zan atrebitu kontatzen kasua
Apenas aura juan beste bat etorri,
Donzeila atrebidia bereala soltatzen asi,
Soltatzen asi eta furia andiarekin,
Neuk jakingo dot bada oraindio zer egin.*

Bertso hauen arrazoia eta nondikakoa jakitearren auzi kriminalaren gora beherak aztertzeraz jo behar dugu, eta ohi bezala eskribauek gaztelaniaz jasozten baitzituzten hauek, hona zer dioen epaiaren lehen txostenak:

1770

Pedro de Artolazabal vecino de esta Villa de Vergara, marido legítimo de Theresa Antonia de Otalora y padre y legítimo administrador de la persona y bienes de Cecilia Theresa ante Vmo como mas aia lugar en dcho parezco y digo que la memorada mi hija acerca de las cinco y media de la mañana el ... de junio ultimo hallo este papel que presento, y ... con la debida formalidad, fixado con quatro obleas en la puerta principal de la casa denominada Arostegui, propia de Don Joaquín Ignacio de Moya e Izaguirre, vecino de esta memorada villa radicante en la calle de Barrecale de ella. Y respecto de que

⁴ Bergarako Herri Artxiboa. Pleitos criminales, C/ 334-03.

el insinuado papel contiene expresiones sumamente injuriosas y denigrativas del honor de las sobredichas mi muger e hija, y para escarmiento de su author y restauracion del credito de ellas, que tal vez andara por los suelos, conviene a su derecho dar informacion de la verdad de la narrativa de este escrito. Por tanto

A Vmo suplico se sirva mandar se me reciva informacion que incontinenti ofrezco al thenor de todo lo sobredicho y que a los testigos que por mi se presentaren se les exhiba el insinuado papel, y en su vista se les pregunte si tiene noticia de quien lo ha escrito, o lo ... de quien es la letra, con que esta escrito... lo demas que fuere conducente para ... notificacion de su author y que evacuada que sea se me entregue para deducir las acciones que me competan en justicia, que pido con constante ... presumen. Valga.

Ldo Sagastizaba⁵.

Ikusten denez kexu honetan Pedro de Artolazabalek auzitara jotzen du bere emaztea eta alabaren ohorea ukituak izan direlako Arostegiko atarian eskegi ziren bertso batzuen bitartez. Iritsi zaizkigun bertsoak testiguen oroimenak emandako lekukotzaren arabekoak dira, baina delako paper zintzilikatu hura ez dugu aurkitu artxiboan. Hona espreski nola lekukoetarik batek eman zuen bere testigutza:

Preguntado al tenor al segundo Capitulo de la Peticion folio ocho de estos Autos= Dixo que en la noche de Sta Ana de este presenta año hallandose el que depone junto a la puerta de la casa en que lavita Pedro Antonio de Eguia vecino de esta referida villa en la calle de Barrecale de ella en compañía de Miguel Antonio de Otalora, Manuel de Azcue, Pepe criado en la taberna del varrio de Zubieta de esta misma villa, y otras dos personas de quienes no hace memoria, oió cantar al expresado Otalora tres ó quatro versos de una canción que empezaba en la forma siguiente: atencios gentia adituezazu, corpuschristi gabian Gaceta dute paratu ura paraturican gabian amaiquetan cojuari bota diote culpa vizcarrian. Que posteriormente á oydo cantar los propios versos a Bautista de Lombida residente en esta insinuada villa y criado de Joseph de Ansoategui vecino de ella por quatro ocasiones, que en las dos primera ahora cosa de tres meses poco mas ó menos los cantó sólo en presencia del que expone a tiempo en que se restituía a su casa en su compañía en la calle de Barrecale de esta citada villa a cosa de las nueve horas de la noche. Que quinze días despues oio repetir por dos veces los mismos versos al referido Bautista de Lombida en la calle de Vidacruceta de esta nominada villa entre ocho y nueve de dos noches, que en estas dos ultimas ocasiones canto el citado Bautista los referidos versos según hacen memoria en presencia de Manuel de Azcue, y que

⁵ Bergarako Herri Artxiboa. Pleitos Criminales C 334 /3, f. 2

esta en duda si se hallaba tambien presente en las citadas dos ultimas ocasiones el sobredicho Miguel Antonio de Otalora. Que los insinuados versos los compuso el mismo Otalora según se lo aseguró al que expone manifestandole el papel en que estaban escritos cosa de un mes despues que se publico la fixacion del insinuado papel⁶.

Garbi gelditzen da beraz lekuko honen arabera zein den bertsoegilea. Migel Antonio de Otalora. Eta ez bakarrik idatzi baizik eta kantatu ere egin omen zituen beste lekuko batek, Pedro Arancetak dioen arabera:

Que a las nueve horas de la noche del dia de Sta Ana de este presente año hallandose el que expone junto a la Puerta de la casa de lavitacion de Pablo Antonio de Eguia vecino de esta villa sita en Barrencale de ella en compañía de Miguel Antonio de Otalora, Joseph de Aristi Aristegui, Manuel de Azcue y Miguel de Basauri, todos residentes en esta expresada villa, oyo al citado Otalora cantar unos bersos y entre ellos los que siguen Atencios gentia aditu... (A)⁷

Pena da paper hura osorik ez iritsi izana nolakoak izan ziren irainak jakitearren, baina, lekukoen testigutzen arabera garbi dago buruz ikasi zituztela, zeren bederen hiru aldaera ezberdin aurkitzen ditugu horrelako eta antzeko kasuetan gertatzen ohi den bezala:

- A₁ *Atentzioz, jentia, aditu ezazu.*
- A₂ *Orain, atentzioaz, jentiak, aditu.*

Edota

- A₁ *Bota diote kulpa kojuari bizkarrian*
- A₂ *Kojuari bota diote kulpa bizkarrian*
- A₃ *Kulpa bota diote kojuari bizkarrian.*

Eta bertsoegilea ez zegoen oso kontent kartzelan, noski, bere bertso sorretaren ondorio gogorak ordaindu behar izan baitzuen. Hona bere alegazioa:

Septiembre 24 de 1770

Miguel Antonio de Otalora vecino de esta villa y preso en las Reales carceles della, con mandato berbal de sus Ministros, ante Vm parezco como mexor puedo y aia lugar en derecho, y Digo que el dia veinte y dos del corriente a cosa de las nueve menos cuarto de la noche fui retraido a estas referidas carceles, sin haverme hecho cargo de culpa

⁶ Idem, f. 15

⁷ Idem f.18v

alguna, y sin embargo de que espiraron las veinte y quatro horas que mandan varias leyes Reales para hacer saber la causa en que incurren los delinquentes, no se me hace cargo de nada, en perxuicio de mi lavor y familia y no siendo justo el que con dilatar padezca esta el socorro con que debe mantener, ni que por mucho tiempo con este detrimento tenga yo los perxuicios considerables que son notorios, es de administrar Va con la brevedad que mandan las leyes, por lo que A Vm suplico se sirba mandar que incontinenti se me haga notorio de delito que hubiese cometido, para ... vista con comunicaci3n de abogado defienda el incurso, pues asi procedo en Xa la que pido con juramento y por v3a de incidencia o comom mas aia lugar protesto devran de las de mas acciones que me competan & entre teng de su noche = se=Va.

*Miguel Antonio de Otalora*⁸

Euskal ziri-bertsoen ixtorio tipia egiten hasiko bagina XIV. mendetik hasi beharko genuke, alegia Aragoeko Pedro IVa eta Gaztelako Juan Iaren aurkako bertso haiekin *In nomine patrika/ Aragueago Petrika / Castellako Joanikot / Ekidak ipordian pot*⁹. Hauei jarraituko liete duela gutxi Ricardo Urrizolak ezagutarazi zizkigunak eta 1491ekoak lirartekeen Martitxo Musuren kontrako bertsoak, agian zintzarrots batean moldatuak. Hona hemen: *Antzareak oina zabal / Buztaina laburko. / Nork berea demana / beti da bellako. / Martitxo Musu da alako / eta ala zainezko*¹⁰.

XVI. mendean ziri bertsoztat jo ditzakegu ere, gaztelaniazko *versos de la malmonjada* - ren ildotik eta erasmismo puntu batekin Joan Perez de Lazarragak idatzitako *Monjaren kuitak*¹¹.

XVII. mendean ere ez zaizkigu falta , hala nola Juan de Otazu Leaburuko erretoreak eginak¹² edota Migel Basterretxeak¹³ moldaturikakoak.

Eta XVIII. mendean Juan Etxeberriak¹⁴ 1716an Lasarten Juan Martin Gorostia garen kontra konposatuak, 1725ean Jean Munduteguy¹⁵ uztariztarrak

⁸ Idem, f.29.

⁹ F. Idoate, *La brujería en Navarra y sus documentos*. Pamplona, CSIC 1978.

¹⁰ Ricardo Urrizola, "La copla de Etxaleku", *Fontes Linguae Vasconum*, Iruñea 2007, nº 104, 59-67.

¹¹ Patri Urkizu (ed.), *Joan Perez...aip. lib.*, 195-201.

¹² Luis Michelena, *Textos arcaicos vascos*. Minotauro, Madrid, 1964, 127.

¹³ Antxon Narbaiza et al., *1685eko Kopla zabarrak*. Ego Ibarra, Zarautz, 1992, 7.

¹⁴ Jesus María Satrustegi, "Lasarteko bertso paper zahar bat (1716)", *Piarres Lafitte-ri omenaldia*. Iker 2. Bilbao, 1983, Euskaltzaindia, 571-581.

¹⁵ Jean-Baptiste Orpustan, *Précis d'histoire littéraire basque . 1545-1950. Cinq siècles de littérature en euskera*. Izpegi, Baigorri, 1996, 113.

Pierre de Salaberry Parlamentuko abokatuaren kontra burutuak, Jean Robin¹⁶ eta Salvat Monho¹⁷ apezek asmatuak, Manuel Arizabalo Kontseju Errealeko abokatuarenak¹⁸ eta oraingoan Migel Antonio Otalorenak.

Beraz, esango genuke ziri-bertsoek konstante bat osatzen dutela euskal bertso-gintzaren alorrean, XIX garren mendean adierazgarri-entariakoak Piarres Topet Etchahunenak ofizio zenbait aurka¹⁹, eta Serafin Barojak²⁰ karlisten kontra idatzitakoak izan daitezkeelarik. Piarres Lafittek bere *Kantu Kanta Kanthore* liburuttoan (1967) VIII. Atalean *Irri eta Zirika* deituan 56 kanta ezberdin ematen dizkigu, eta neronek 58 jaso nituen Lapurdi, Baxanabarre eta Zuberoakoak biltzean²¹. Nabarmen da XX. garren mendean Juan Mari Lekuonaren²² *Liburu-en Karrosa*-k ere ez duela ahantzi tradizioa bertan dotoreziaz eta modernitatez txertatzen delarik.

ZUGARRAMURDIKO ESKE-KOPLAK 1827

Esan bezala Joxagus Arrietak oparituriko Dotrina zahar²³ batean azken orrialdeetan aurkitzen dira hemen transkribitu eta ondoren komentatuko ditugun eske-koplak :

¹⁶ Patri Urkizu, *Lapurdi, Baxanabarre eta Zuberoako bertso eta kantak. II, 1545-1900*. Etor, Donostia 1991, 233-255.

¹⁷ Patri Urkizu, *Lapurdi, Baxanabarre eta Zuberoako bertso eta kantak. II, 1545-1900*. Etor, Donostia 1991, 189-230.

¹⁸ Xabier Alberdi & Carles Riera, *Iraganaren ahotsak./ Las voces del pasado*. Irun-Hondarribia. Luis de Urantz Kultur taldea, 1998, 42-45.

¹⁹ Patri Urkizu, *Lapurdi, Baxanabarre eta Zuberoako bertso eta kantak. II, 1545-1900*. Etor, Donostia 1991, 801-840.

²⁰ Patri Urkizu (ed.), *Serafin Baroja, Bertsoak. Pudente, Trormesko Lazarotxoa, Kontuak*. Julio Caro Barojaren hitzaurrea. Txertoa, Donostia, 1988.

²¹ Patri Urkizu, *Lapurdi, Baxanabarre eta Zuberoako bertso eta kantak. I, Anonimoak*. Etor, Donostia 1991, 313-325.

²² Juan Mari Lekuona, "Liburu-en Karrosa", *Ilargiaren eskolan*. Erein, Donostia 1979, 67-100.

²³ (sic) Catecismo que perteneció a Martin Felipe Lecuberri, abuelo de Nuestra abuela. Data de 22 de junio de 1827.

B

1. Le gloria eta leloa lelo²⁴
gaitzera digoa gora da,
eta gora goanen da
gaurko emengo leloa.
2. Ela, ela, nor da, nor da?
Jinkoa dela etxeoetan,
Jinkoa dela etxeoetan eta
leku guzietan.
3. Eldu gara urrundik²⁵,
gauba bidean emanik,
espos pare bat emen badela
Madrilgo idian enzunik.
4. Etxeak eder eskalera,
marinel gaxoak peskadela,
etxeoak erraguzue
ongi etorri garela.
5. Bibeperra²⁶ eta espezia
Katalunian erosia,
etxeoak emaguzue
koplatzeko lizentzia.
6. Bortak eder ezpelez,
bortak agak lizarrez,
etxeoak erraguzue
nai gituzuen bai ala ez.
7. Etxean eder kaikua,
errekaldean kukua,
presenteko jaun esposa hori
gizon gazte hazitua.

²⁴ Bertso lerro honek ohiko leloaren antzekoa dirudi.

²⁵ *Heldu gira urrundik, / Gaua bidean emanik; /Gaua bidean emanik eta / Ihauteria entzunik...* (Adele Diharasarriri Saran 1917an Aita Donostiak jaso. Jorge Riezu (ed.), *Cancionero Vasco*. T. VI, P. Donostia, Eusko Ikaskuntza, 1994, 418.) *Heldu nuzu urrundarik / gaua bidean emanik, / gaua bidean emanik eta/ Ihaute dela entzunik.* (R. M. Azkue, *Euskalerraren Yakintza*, T. IV..Espasa Calpe, Madrid 1947, 114.)

²⁶ *Bibeperra* (sic), biper, piper.

8. Karrosan elizarako
urra ofrendatuko,
handik etxera datorrenean
zilar kadiran jarriko.
9. Mandoak eder panpalina²⁷,
urra eraztunak begi fina,
andre espos horrek iduri baitu
bertzen aldean imajina.
10. Hortzak dituzu zilarrez,
begiak urra botoinez,
gaur zurekin etziten denak
biar urrikirik ez.
11. Urean eder aingira
ingura ingura dabila,
presenteko andre espos hori
botoina josten ari da.
12. Ogea zuri egin
begie mihise zuri batekin
mihise zuri batekin eta
almoada eder biekin.
13. Aita Simonek²⁸ argi
eginen diote siriho batekin,
ziriho batekin eta
tortxa eder biekin.
14. Ardiak eder gare²⁹,
ganbara leio gabea,
atea trink-trank tran-trink zerratu eta,
ai zer espos pare!
15. Zinzirriku minzirriku³⁰,
bageak³¹ egun zilo ditu,

²⁷ *Panpelin*. Panpelin; txilina. < Campanilla > : *xakur oi panpalinekin dabile. Panpeline polite...* (Mariano Izeta, *Baztango Hiztegia*. Nafarroako Gobernua. Iruñea 1996, 147).

²⁸ Simon apostolua, kananeotartzat jotzen da, eta Judarekin batera Persian predikari ibili omen zen, non apez paganoek biak hil zituzten. Simon arrantzaleen zaindaria da.

²⁹ *Gare*, joare.

³⁰ *Zinzirriku-minzirriku*. Zintzarri / zintzirri hitzaren gainean antolatutako onomatopeia.

³¹ *Bage*, bahe.

- nere fedea! naiago nuke
amabi seme bazintu.
16. Ezkila berriak eder du soinu,
ezkila dorreak jardesten du,
seme eder bat dakizuela
Erromako Aita Saindu.
17. Semea bada eginen dugu
enperadore Espainiako
alaba bada areago
erregina Frantziako³².
18. Landan eder udare,
erran gogo dut au ere,
seme eder bat dakizuela
Espainako errege.
19. Taza eder ezpainen,
ezin edan ezteanean,
edatera iguzue,
Jainkoaren izenean.
20. Landan eder gisua,
Eztainu honaren pisua,
Jinkoak omen ona dizuela
finean Parabisua.
21. Etxeak eder gapirioa³³,
erretzen dago zirihoa,
biar ere etorriko gara,
hil ezazue zikiroa.
22. Itsasoetan bazterrak ilun,
marinel gaxoak andure³⁴ egun,
agur, agur, etxeakoak,
Jinkoak dizula gabon.

³² Hona *Maitiak bilhoa holli*-k dakarren antzeko bertsoa:

Senhartako emozie / Frantziago errege /

*Frantzian ezpada ere, Españakoa bedere; / Bada errege, enperadore, phüntzela ja
eztüke.*

(Jorge de Riezu (ed.), *Flor de canciones populares*. Sendoa, Donostia 1982, 64.)

³³ *Gapirio*. Iz. (1571). Teilatuaren zurajean, gailurretik ertzetara doazen hagetako bakoi-
tza. (Ibon Sarasola, *Euskal Hiztegia*. Kutxa Fundazioa, Donostia 1996, 301.)

³⁴ *Andure*, ahul.

Ohar gaitzkeenez garbi dago Eske kanta hauek, Eguberri, Santa Ageda, Santibate... garaian kantatzen zirenak, Zugarramurdiko hizkeran moldatuak daudela, zeina Lapurterarekin bat lerratzen den Azkuek bere Hiztegian³⁵ ongi ageri digun bezala, jakina baita bi erresuma ezberdinetan kokatuak egon arren Sara eta Zugarramurdi ez daudela hain urrun, *Infermuko errekek* bereizten dituelarik.

Lapurteraren tradizioari jarraikiz hor dugu <h>-aren erabilera: *hazitu*, *hartz*, *hona*, *zirih*, edota <tch>-rena: *etche*... Halaber morfologiari begiratu, hor dugu zubi-hotsa, *gauba* hitzan, Donibane Lohitzunen ematen den *eskuba* bezala. Hala nola -ai- diptongoaren monoptongatzea, hots, -i- bilakatzeari, *gituzu* adizkeran Arrangoizen esaten denaren arabera: *gitezin* (< gaitzen). Hala ere, adizkera sintetikook: *emaguzue*, *erraguzue*, *iguzue*...

Bestalde, gaztelaniaren eragina hiztegi mailan nabarmena da: *almoada*, *espos*, *pescadela*, *taza*, *tortxa* (*torche fr.*, *antorcha* gazt.), *zirih* (<*cirio*).

Manuel Lekuonak Koplak zahar hauek aztertzerakoan³⁶, honela definitzen du duten teknika eta egitura:

Cada copla tiene de ordinario cuatro versos; de los cuales los dos primeros encierran característicamente una idea poética, una ficción pintoresca, un golpe de imaginación, un rasgo bello tomado de la naturaleza o del arte; mientras los dos últimos contienen una idea más prosaica, más vulgar, aunque también más intencionada.

Halaber, berauen antzinatasuna, itxurazko zentzueza eta benetazko lotura, eta agian mentalitate magikoaren adierazgarri daitezkeela azpimarratzen digu. Juan Mari Lekuonak, bere aldetik koplak sarrera hauek, *kodeetako koplarien hasierako biñeta marraztu eta koloreztatuak*, diruditela dio³⁷.

Maizenik ageri zaigun epitetoa, *eder* da. Hamahiru aldiz, hain zuzen: (*etxeak eder...*, *bortak eder...*, *etxean eder...*, *mandoak eder...*, *urean eder...*, *almoada eder...*, *tortxa eder...*, *ardiak eder...*, *ezkila berriak eder...*, *landan eder...*, *taza eder...*,). Eder hau bertso hauetan bigarrenik kokaturik izan arren batzuetan joan daiteke ere lehenbizi, hala nola honakoan:

*Eder zeruan izarra
Errekaldean lizarra
Etxe ontako Nagusi Jaunak
Urre gorritz du bizarra*³⁸.

³⁵ R.M. Azkue, *Diccionario Vasco-Español-Francés*. Bilbao 1905-1906, XXX.

³⁶ Manuel de Lekuona, *Literatura oral euskerica*. Euskaltzaleak.. Donostia, 1935, 92.

³⁷ Juan Mari Lekuona, "Euskal balada tradiziozkoen estiloaz", *Federiko Krutwig-i omenaldia*, Iker 10, Euskaltzaindia, Bilbo 1997, 246.

³⁸ Idem., 101.

Metaforarik ere ez zaigu falta eske-kopla hauetan, hala nola: *urre eraztunak begi fina. (9b.)*. Eta errefrau laburrik, baina bere lakonikotasunean benetan esanguratsu denik ezta ere, adibidez, *ezin edan eztenean (19b.)* Honen antzeko zenbait bildu zituen Antonio Zavalak³⁹, adibidez: 757. *Egarri denari edozoin ur atsegingarri. 1106. Ez duenak ezin eman. 1132. Ezin jan danean, oiloa zintzilik.*

Etxeko alabaren irudia ere ezin molde ederragoz ematen zaigu. Esate baterako, deskripzioa aurpegiaren bi elementutan kokatzen da, *hortzak dituzu zilarrez /begiak urre botoinez.*

Hasiera eta bukaera benetan ongi aurkeztuak daude. Lehenik *leloa* iragarritz eta *koplatzeko lizentzia* eskatuz, eta azkenik agurra hogeitabigarren koplan emanez.

Ez dira, dena den, honelako eske-koplak soilik Euskal Herrian ematen, ongi adierazten baitigute hauen berri emanez bai Arnold van Gennep-ek⁴⁰, bai eta hitzotan Rodney Gallop-ek⁴¹ berauen zabalkunde handia Europa osoan:

Entre las canciones populares vascas más curiosas se encuentra un grupo que puede ser llamado propiamente «wassailing» (brindis a la salud de una persona). La palabra inglesa «wassailing» se deriva del anglosajón «wes-bal» (tener salud) y se aplica a una costumbre que sin duda es de origen pagano. En las Islas Británicas se creía que los «wassailers» traían suerte y abundancia a las casas que visitaban. En toda Europa, el tema de sus canciones es el mismo. Anunciaban el objeto de su visita, adulaban al dueño o dueña de la casa, pedían dádivas de comida y partían dando gracias o insultando, según el aguinaldo que hubieran recibido.

Beraz, amai dezadan esanez, hain modu adierazkor, herrikoi eta ederrean Naturarekiko harremanak aurkezteak bilakatzen dituela Kopla zahar hauek herri literaturaren perla ederrenetarikoa.

³⁹ Antonio Zavala, *Esaera zaharren bilduma berria* (I). Auspoa 184, Tolosa 1985, 83, 110, 112.

⁴⁰ Arnold van Gennep, *Le folklore français. Du berceau à la tombe. Cycle de carnaval-Carême et de Pâques*. Robert Laffont, Paris 1998.

⁴¹ Rodney Gallop, *Los vascos*. Versión española de Isabel Gil de Ramales. Castilla, Madrid 1948, 111.

Teula Naurra e Anzarabal naurra ceste
 nominada villa. Fue en el mismo tiempo, yoca-
 sion y presencia tam. ^{on} abrevada Jozph, y
 Manuel dize algue opase el propio Otalora,
 que D.^o Simon e Atiquema Presbytero Bene-
 ficido ala Parroquia del P^o de esta espresada
 Villa la unio el dho. Papel al tiempo que
 se hallaba forado con la sobredicha Puera e
 Atorrequi Manara al inrima o dia in me-
 diato al dho. expuesiti: Fue alos nuebe horas
al anoche al dia de Sta Ana en representacion
hallandose el que expone jurado ala Puerta de
la de la habitacion de la de la de la de la
vecino de esta de la de la de la de la
de la de la de la de la de la
Otalora, Jozph e Asiri Arizqui, Manuel
e Arizqui e Arizqui, todos mi-
donde en esta de la de la de la de la
Otalora cantae ma Bono, y en el de la
de la de la de la de la de la
de la de la de la de la de la
de la de la de la de la de la

Bergarako Herri Artxiboa, auzi kriminalak, C 334 /3, f. 18v.

19

culpa cosuasi bicaxioni. Figuraron goicua ofa
bat paratu galdetioncio ela cezuen contatu, iurian-
biman bere principia, ez zan at eban contacen casua.
Apenas aura fuay, bedicbat et azi, doncella otse-
ndia bexala solacera si, solacera ai eta gloria an-
diarequin, neue saguing obot bada ozandi di cezuen
 Quea que en cantax los sobredichos versos, gotea, y que
 no se acuerda, acompañaron el que impone, y sus compañe-
 ras al cecado Otalora, hera este el que llebaba la voz, dizi-
 ra en ritmo a las domas: Fue harta que el miminado Otala-
 ra manifiesto al que impone los cecados. Para corito
en un pasel ala luz ola duna on undia fortis im mes aceo
 al de S. Juan Bautista, sus copiosos acordos juntos a las ta-
 pias de la Huerta de la casa de que ha visto D. Altiqel de
 Jorran de cecada cierta nominada villa, notubo el que
 impone noticia a luna de los copiosos de Porra: Fue hallan-
 do el que impone en la noche en dia fortis im mes aceo
 al alcevaso S. Juan en la Plaza llamada de arriba de
 esta referida villa, acompañado a los referidos Otalora
 Azara, y Altiqel de Jorran a Otalora, oio auzi a esta
 ultimo que el havia visto el autor de la voz que
 lleba hecha mencion, y a algunos otros, que seguan
 acompanyacion, y llebaban hacia Calatze, por que

B

le gloria da lela lelo qaitzen digoa gora da da gora
 goananda guroa onengo lela) da da nonda nonda) Inua
 dela echeoctan Inua dela echeoctan da lecu quietur
 eta gura urrandie guba bidean amanic espos partbat
 anan badele Madrilgo Niam urramie) echeoc der uca
 lena Maribel guraso paxadela echeoc urragunue ongu
 etori garda.)) bilqerra eta espacia catalunian orsia
 echeoc enlagunue coplatzeco hancira)) bertac der expel
 bertac agac lezarre. echeoc urragunue nai qaitzuzera
 bai ala e.)) echean der Cicua irrealdean cicua presen
 teo Niam espia hori quitan gorte haetua)) balista
 dago loptic batetic eta beretic presenteco Niam espos
 irree urre zacia cadastie)) Carresan Nizanco urrea
 gfredatuco handie echeoc datorrenean Alarr Adiran
 garrico)) Mandoc der paupalina urre eractoniae bequ
 fina Andre espos herre iduri baitu bertan aldean Inua
 quia)) hortac ditacu Charre bequiae urre betoiner gaur
 zurequin etaiten denac bax urriquirie e.)) urean der An
 quira Inguira Inguira badila presente co Andre esp
 s hori betoina Justen arica))

Martin Felipe Lekuberri Zugarramurdikoaren *Dotrina* bukaeran ageri
 diren eske-koplen faksimileak. Hasieran honakoa dio eskuzkribuak:
*Catecismo que perteneció a Martin Felipe Lecuberri, abuelo de Nuestra abue-
 la. Data de 22 de junio de 1827.*

aqua suri equin bequie milise suri batequin milise suri
 batequin da almonda der bequie etita Simonet arque
 epinendete siricho pare batequin siricho pare batequin da
 tercha der bequie Javidee der garea quicava leyo pabea
 alca trine trine terrane trine cernitu da si der espos parea
 anticirici minirrici bequie equi zilo ditu nere fidea uai
 age nuque amabi seme luvintu equila berriac der du
 soidu equila dorrere iardelendu Sone der bat Jaqueane
 la erromae etita Saindu semea bada equinendage in
 pondere epainaco alaba bada arage orequini franciac
 landan der udare errangogo dut au ore seme der bat
 Jaquiruda epainaco breque tara der epainou erin
 dan entencan edatera equine Jucacouen icouean landa
 u der quisca extrinu honaren pisca Jucacou onen on
 diruda sinen Jantouen) echac der pypria areben dago
 siriba hiar ore derrio gara hul erane Siquicon) ichasoe
 tan baderne ilui Maribel gasore andur equi agur agur
 echacou Jucacou diruda gabon.

